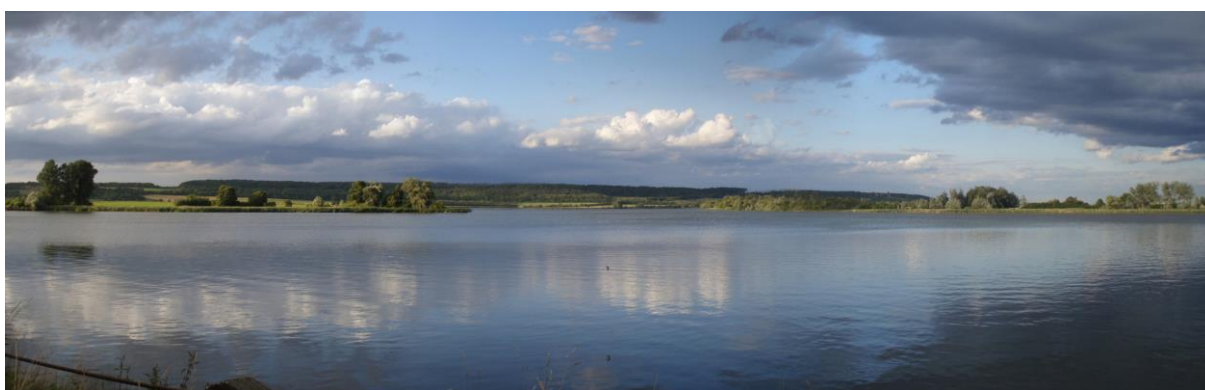

Historie Žehuňského rybníka

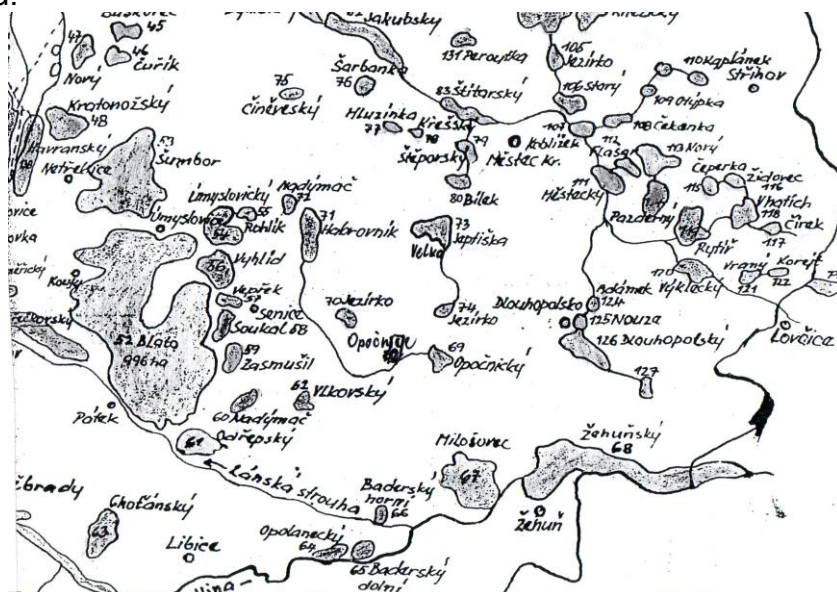
Vyslovíme-li jméno obce Žehuň, většinou se mnohému vybaví rozsáhlá vodní plocha rybníka. Připomeňme si proto stručně jeho historii.

Když Jan a Bernard z Valdštejna přenechali roku 1493 králi Vladislavu Jagellonskému panství Hradištko, ke kterému patřila také Žehuň, stalo se toto panství komorním majetkem. Král Vladislav Jagellonský založil na nově získaném panství Žehuňský rybník. Dokládá to zpráva z 31. ledna 1499 z Budína, kde panovník po svém zvolení uherským králem od roku 1490 trvale sídlil. Podle této zprávy připisuje Slavatům, kteří mu postoupili ke zřízení Žehuňského rybníka vsi Malé a Velké Korce, jež byly zatopeny vodami rybníka, náhradu roční plat 14 kop českých grošů.

Žehuňský rybník – pohled od jihozápadu

Existence tak velkého rybníka jako Žehuňský nebyla možná bez rozvinuté sítě menších rybníků, ve kterých se pěstovala rybí násada, jež se potom vypouštěla do okolních vodních ploch. Soustavu četných rybníků Chlumecka uzavíral právě rybník Žehuňský. Energii Cidliny využívala i soustava mlýnů při tzv. Mlýnské Cidlině, která teče z Lučic přes Pamětník a Hradištko do Žiželic, kde se vrací do Cidliny. Obdobnou funkci měl i 16 km dlouhý Sánský kanál, nazývaný také Lánská struha, který vybíhal z Cidliny u Bader, napájel a odvodňoval rozsáhlé rybníky na Poděbradsku.

Část mapy rybníků Poděbradska z roku 1790

Původní hráz Žehuňského rybníka byla dlouhá 870 m a v nejhlubším místě asi 6 a půl metru vysoká. Po rybníční hrázi vede okresní silnice číslo 328 z Kolína do Městce Králové, přerušená až do úprav v letech 1951-55 třemi mosty nad stavidlovými splavy. Prvním splavem ve směru od Žehuně k Městci Králové byl splav nejstarší, tzv. Pod Skálou - o čtyřech dřevěných stavidlech. Dále následoval splav Pod Osmi. Protože však tyto výpustě nestačily, postavil se ještě třetí splav, tzv. Nový, kterému se také říkalo Zadní, ten měl šest stavidel.

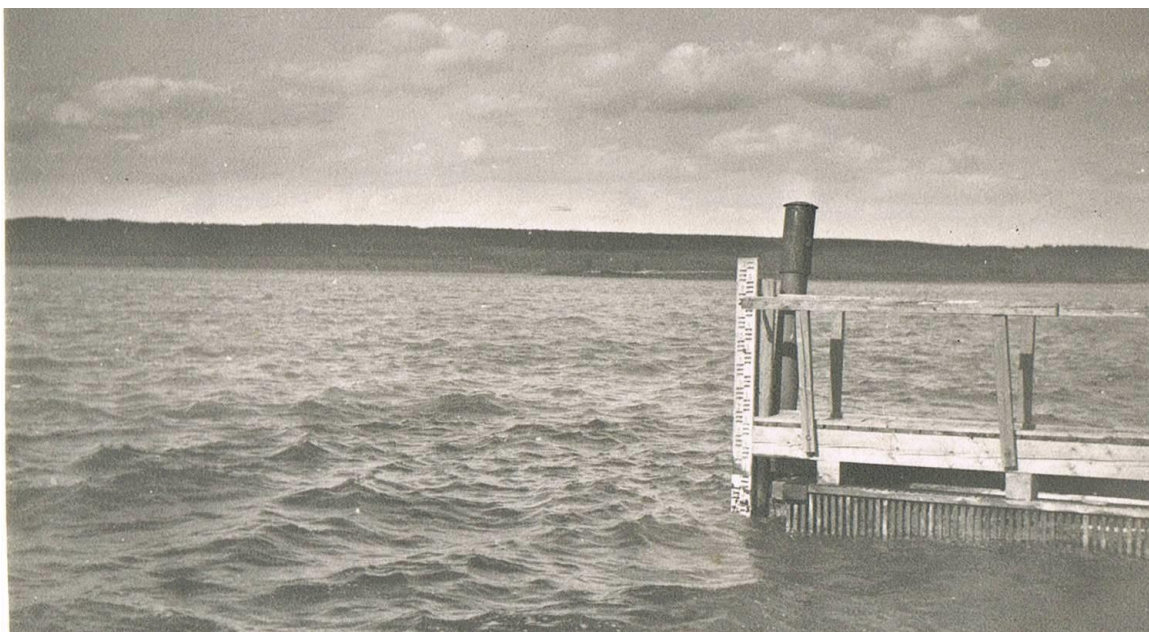

Splav Pod Skálou – třicátá léta 20. století

Splav Pod Osmi

Pro úplné vypuštění vody z rybníka bylo vloženo do hráze pět dubových potrubí, složených ze dvou na sebe položených vydlabaných kmenů. Protože jejich průtočnost nestačila odtoku velkých vod, nahradily se při úpravách v roce 1937 dvěma cementovými rourami o světlosti 110 cm. Místu, kde jimi vytéká voda z rybníka, se všeobecně říká nová kaverna - na rozdíl od bývalé staré kaverny, dřevěné, kterou odtékala voda do splávku před bývalou budovou záložny, dnešním zdravotním střediskem.

Stará kaverna, kterou odtékala voda do splávku – třicátá léta 20. století

Splávek před kampeličkou – třicátá léta 20. století

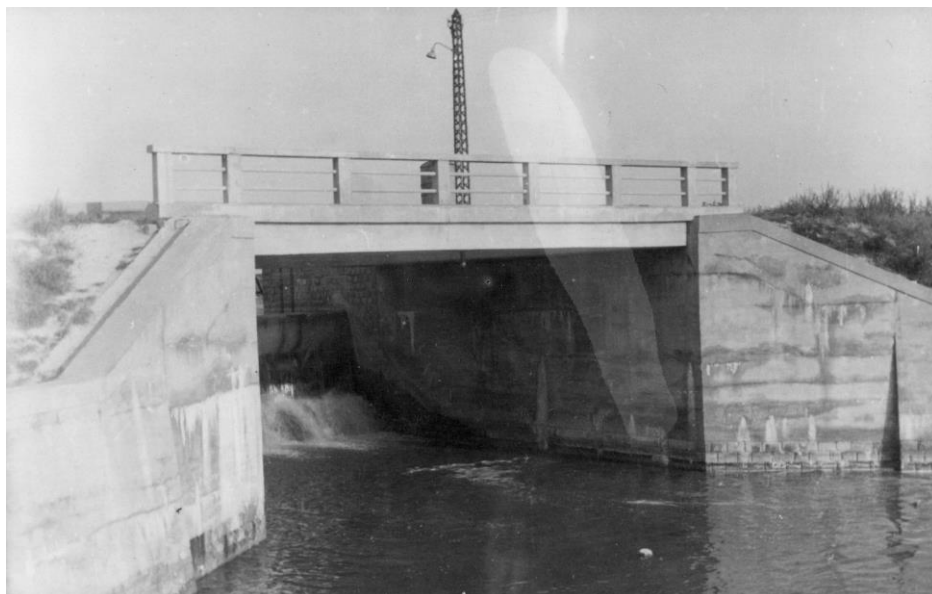

Zmenšený pohled na starou kavernu, v pozadí záložna neboli kampelička

Rozsáhlými úpravami, prováděnými v letech 1951-56 brněnskou firmou Ingstav, se zvýšila hráz a vyrovnaly zatáčky silnice. Na kótě 203,07 m byl vybudován 60 m dlouhý pevný přeliv a 174 cm vysoká pohyblivá ocelová klapka. Obě odpadová koryta překlenuly mosty ze železobetonových prefabrikátů. Nad klapkou a jezem se vybudovaly ocelové česlice s obslužnou lávkou, dlouhou 127 m.

**Silnice na hrázi rybníka lemovaná alejí kaštanů s kolejnicemi malodrážky
- vzhled z 20. až 30. let dvacátého století -**

Most u klapky

Pevný přeliv neboli jez

Most přes jez

Protože úpravami se hráz rybníka zvýšila a normální stav vody snížil o 30 cm, nehrozí už přelití hráze. Při normálním stavu vody na kótě 203,07 m je hrana hráze převýšena o 173 cm. Také přes mlýnský náhon u splávku se vystavěl nový železobetonový most.

Odstraňování ker při povodni před stavidly Na Osmi

Protržená hráz při jedné z povodní před rekonstrukcí rybníka

Velká povodeň v padesátých letech při rekonstrukci rybníka

Budování klapky při rekonstrukci rybníka

Při moderním způsobu hospodaření se upustilo od dřívějšího letnění rybníka, kdy se nechával rybník čas od času po výlovu jeden rok nasucho. Dílce se pronajímaly a osévaly. Pokud nepřišla povodeň, plodinám se dařilo. Některá léta však nájemci osévali i třikrát, a nesklidili nic. Poslední letnění se uskutečnilo při rozsáhlé rekonstrukci v padesátých letech, předtím za druhé světové války, kdy se sklízela z rybníčního dna bohatá úroda ječmene a zeleniny.

Vyrovnání hráze do mírného oblouku při úpravách rybníka v padesátých letech

Práce na silnici po dokončení úprav rybníka – konec padesátých let 20. století

V minulosti stejně jako dnes přiláká vždy rybolov na hráz mnoho přihlížejících diváků ze Žehuně i okolí. Až do roku 1945 se lovívalo po dvou letech, tzv. „dvojitá teplá voda“, výtěžek se pohyboval kolem 30 až 50 tun a rybolov trval celý týden. Dnes se loví každoročně, rybolov trvá tři dny a výtěžek je několikanásobně větší.

Rybolov v roce 2006

Diváci při rybolovu v roce 2009

Vánoční prodej ryb na sádkách 21.12. 2009

Při severozápadním okraji Žehuňského rybníka stávala na pravém břehu Cidliny středověká tvrz. Vznikla nejspíše někdy na počátku 15. století. V roce 1427 se vzpomíná *Aleš ze Žehúně*. Později získal tvrz *Kunšík z Křičova*, jehož synové *Mikeš* a *Čeněk* ji v roce 1456 prodali *Alšovi z Voděrad*. Tvrz zanikla mezi léty 1493 až 1499, kdy hradištské panství ztratilo funkci panského sídla. Zbytky tvrže pohltily vody rybníka.

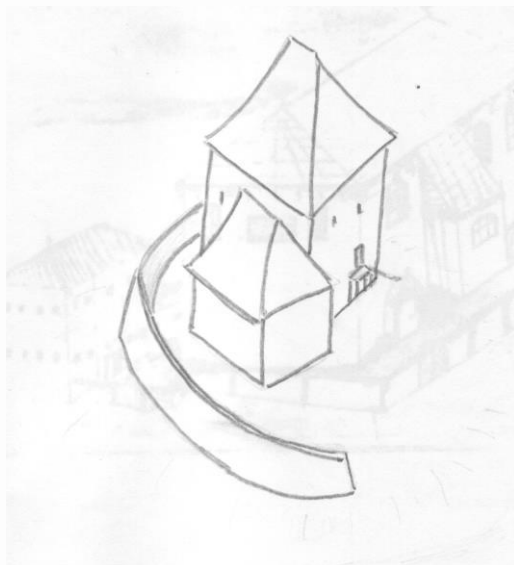

Mírná vyvýšenina po tvrzi Zámeček při rybolovu 19.10. 2007

Archeologický průzkum, provedený v roce 1953 Antonínem Hejnou po vypuštění vody z rybníka při opravě hráze potvrdil, že tvrz patřila mezi nejzajímavější a nejlépe opevněné stavby toho druhu na Cidlině.

Vykopávky

Pokus o rekonstrukci tvrze

Vykopávky

Nálezy z tvrze Zámeček vystavené v Polabském muzeu v Poděbradech

Ve dnech 14. až 17. října 2011 probíhal na jihovýchodním dně vypuštěného rybníka, v úseku zvaném Na Haldech nový archeologický průzkum. Akci za vedení PhDr. Jiřího Militkého, našeho předního numismatika, organizoval Archeologický ústav AV ČR v Praze. Tento prvotní průzkum s detektory kovů si vytkl za cíl zdokumentovat a zmapování rozsáhlé osady z doby laténské ze 4. až 1. století před Kristem a z doby římské z 1. až 4. století po Kristu. V průzkumu se pokračovalo i v roce 2012 a má trvat i nadále.

Archeologický průzkum v roce 2011

Průzkum PhDr. Jiřího Militkého 17. 10. 2012

Žehuňský rybník se vepsal nesmazatelně nejen do života a povědomí místních obyvatel, ale často inspiroval také umělce. Jeden z obrazů nazvaný „Žehuňský rybník v podvečer“ pochází z dílny akademického malíře, krajináře, Jaroslava Panušky, který žil v letech 1872 - 1958.

Jaroslav Panuška, Žehuňský rybník v podvečer, olej na kartonu 50x65,5cm, kolem roku 1925, sbírka Karlštejnská a.s.

Rybník a krajinu kolem malovali i další zvláště regionální malíři. Jedním z nich je např. Miloslav Borecký z Poděbrad, který často prezentuje své obrazy v Kubově galerii v Poděbradech. Při oslavách 875. výročí založení obce Žehuň ve dnech 6. až 8. července 2012 vystavoval výběr svých obrazů také ve škole v Žehuni. Při oslavách byl také prodán mezi jinými obraz Žehuňského rybníka pana Luboše Chaloupky, vystavený v knihovně kulturního domu. Žehuňský rybník a okolí rybníka často malovala také místní učitelka Jiřina Kvasničková.

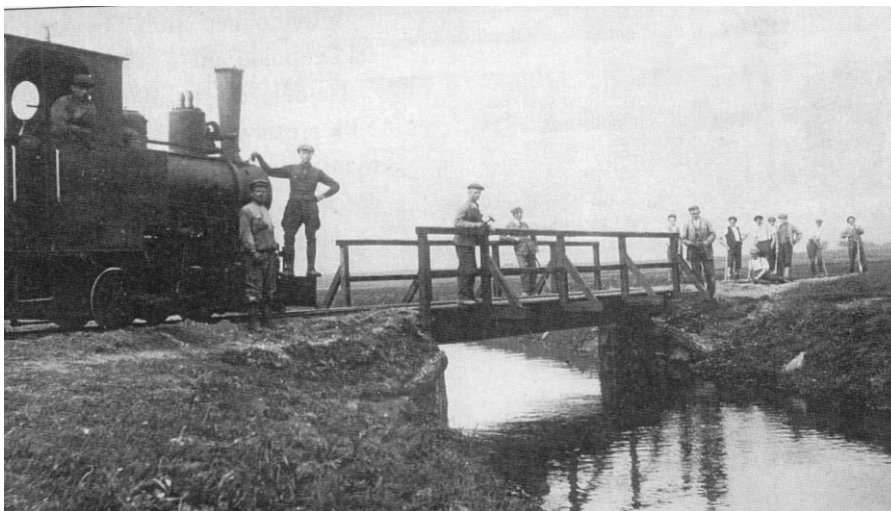

Obraz Jiřiny Kvasničkové – Pod Skálou – asi čtyřicátá léta 20. století

V letech 1925 až 1956 vedla po části břehu Žehuňského rybníka úzkokolejná železnice na parní pohon. Původně byla určena pro svoz řepy z Radovesnic do cukrovaru v Libněvsi. Nahradila prvotní drážku s koňským pohonem. Stavební délka celé trati činila 13,8 km, odbočka ke Staré Báni 670 m. Na trati bylo 15 přejezdů okresních silnic. Dráha měla 2 lokomotivy, 181 řepných vozíků, 3 cisterny a sněhový pluh.

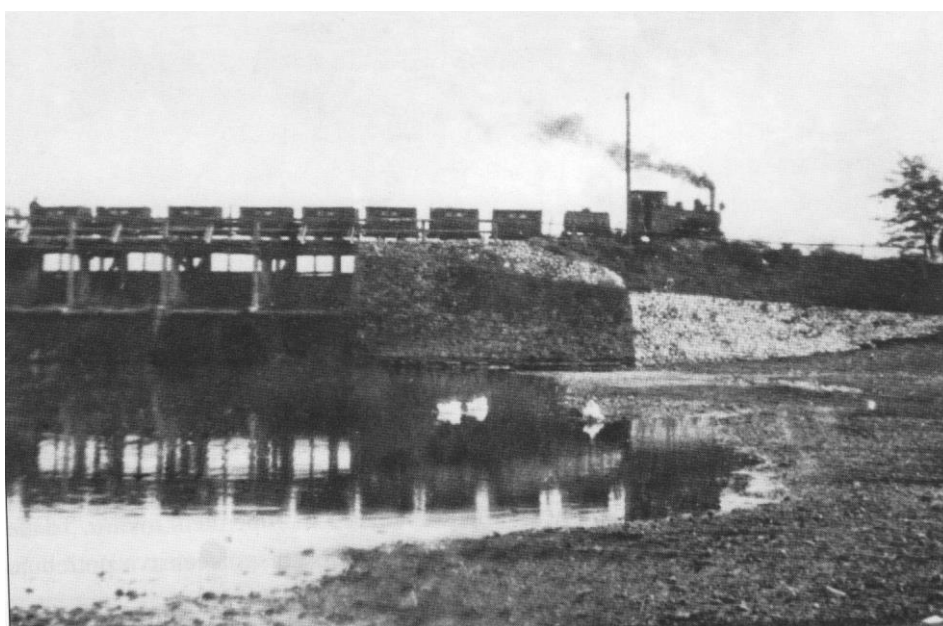
Práce na trati úzkokolejné železnice u dubu v roce 1924

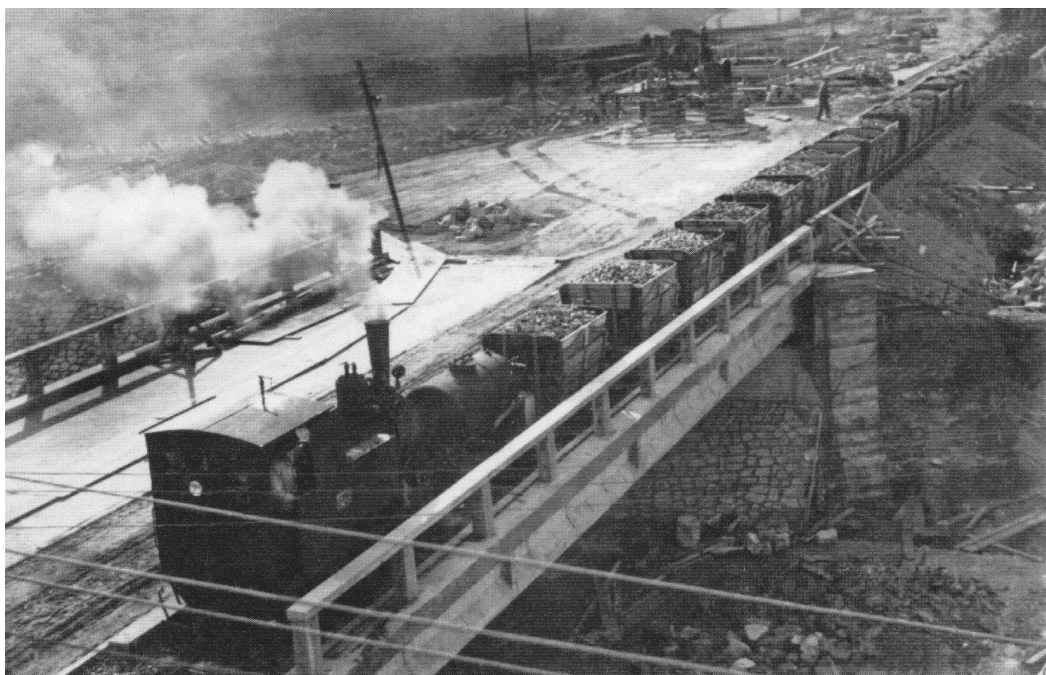
Vláček na mostě přes náhon Na Haldech v roce 1925

Vlak na mostě Na Skále v roce 1926

Vlak na mostě Pod Osmi v roce 1928

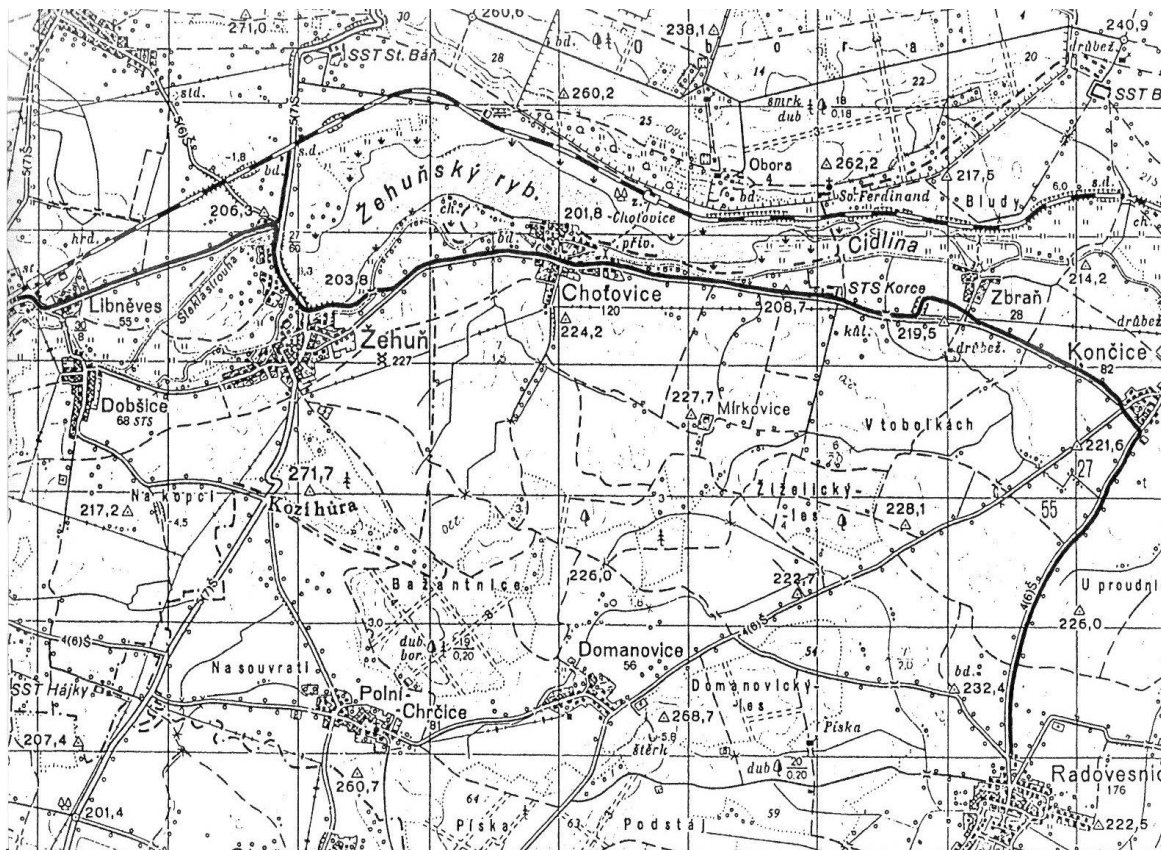

Vlak na novém mostě asi v roce 1955

V závěru rekonstrukce rybníka pracoval vláček při úpravě nového řečiště

Trat' byla v provozu hlavně v kampani, ale využívala se také při přepravě ostatních zemědělských produktů a hnojiv, hlavně mezi dvorem Korce a Libněvsí. Malodráhu někdy využívali i lidé z přilehlých vesnic, třeba jen ke svezení, ačkoliv to bylo přísně zakázáno. Úzkokolejná dráha zanikla v roce 1956 po dokončení úprav Žehuňského rybníka. Dnes žije pouze ve starých mapách, dobových fotografiích a vzpomínkách pamětníků.

Trat' řepařské dráhy z publikace Ing. Jiřího Strnada
Úzkorozchodné železnice na bývalé Severozápadní a České obchodní dráze

